

מרחביה

בעקבות גולדה מאיר

מחוז צפון

כתיבה: רחלי און

עריכה ועיבוד: זיוה בן ברוך, חדווה בן סיני ורונית בין

עריכה לשונית: אפרת חבה

"אין זה חשוב באמת להחליט בגיל צעיר מאוד, מה בדיוק אדם רוצה לעשות כאשר יגדל. חשוב הרבה יותר שתחליטו על דרך בה אתם רוצים לחיות. אם תהיו ישרים עם עצמכם וישרים עם חבריכם, אם תיקחו חלק במאבקים שטובים לאחרים, לא רק לעצמכם, הרי נדמה לי שזה מספיק, ואולי מה תהיו – זה כבר פחות חשוב" (גולדה מאיר).

רעיון מרכזי

פרטי המסלול
חבל ארץ: עמק יזרעאל.
אורך המסלול: 4 שעות פעילות.
נקודת התחלה: קיבוץ מרחביה.
נקודת סיום: קיבוץ מרחביה.
עונה מומלצת: כל השנה.
מגבלות: אין.
דגשי בטיחות: תיאום בטחוני.
דרגת קושי: מיועד לכולם.
נגישות: נגיש.
ציוד נדרש: יש להצטייד במים, כובע, נעלי הליכה, אוכל.
אתרים בתשלום
[מרכז המבקרים במרחביה](#) (בתאום מראש) 04-659-8707

"את מחשבותיי שלי בנושא מעמד הנשים אני יכולה לסכם במשפטים ספורים. מובן שצריך להתייחס אל הנשים כשוות בערכן לגברים בכל המובנים. אבל אין הן צריכות לעשות נפלאות כל הזמן כדי שיקבלו אותן". (גולדה מאיר, חיי, 1975).

מעמדה של האישה היום טוב עשרות מונים מזה שהיה בעבר. תנועות לקידום מצב הנשים בכל המישורים תופסות תאוצה ולמרות כל זאת נדירה יחסית הימצאותה של אישה בעמדות מנהיגות ושלטון. רק ראשת ממשלה אחת כיהנה עד כה במדינת ישראל ורחוק הוא מלדמיין אישה שתעמוד בראש צבא ההגנה לישראל. על רקע זה הופך סיפור של דבורה הנביאה ייחודי ובעל משמעות עצומה. סיפור של אישה מנהיגה אקטיביסטית שפועלת בתקופה פטריארכלית לגמרי ומוארת באור חיובי ונדיר. בעבודה תוצגנה גולדה מאיר ודבורה הנביאה כמנהיגות פורצות דרך.

גולדה מאיר, הרביעית בראשי הממשלה כיהנה בתפקיד קצת יותר מחמש שנים: ממארכס 1969 ועד יוני 1974. היא נולדה בקייב ב-1898 ובעתוריה הייתה בארצות הברית. ב-1917 כשהייתה בת 19 התחתנה עם מאיר מאירסון. ב-1921 בימי העלייה השלישית וביזמתה, עלו כזוג צעיר לארץ. גולדה מאיר שאפה להגשים את הדרך הציונית-סוציאליסטית בארץ ואמרה: "מוטב שנהיה קבצנים בארץ ישראל ולא עשירים באמריקה". הם גרו בעיר העברית הראשונה – תל אביב ועברו לגור בקיבוץ מרחביה בעמק יזרעאל. כדי להוכיח שגם נערה אמריקאית מסוגלת לעבוד בכל עבודה פיזית מפרכת, השתלבה בעבודות המטבח והייעור.

מאיר הייתה לדמות מרכזית בקיבוץ, אך בעלה חש כנטע זר והפער הגדול ביחסם לחיי השיתוף בקיבוץ גרם "למשבר הראשון בנישואיה של גולדה". אחת הסיבות למשבר הייתה התנגדותו ללינה משותפת של ילדים. לאחר שנתיים וחצי נאלצה לעזוב את הקיבוץ, הפעם בעקבות בעלה.

תקופת מרחביה הקצרה הייתה נדבך חשוב מאוד בעיצוב עולמה. עקרונות השיתוף והשוויון, חיי הצניעות, העבודה הקשה והמסירות לרעיונות המשיכו וליוו אותה גם שנים ארוכות לאחר שעזבה את הקיבוץ בעמק יזרעאל. גולדה מאיר הייתה אישה מקורית, מפתיעה וצבעונית שדאגה לשכבות החלשות, כתבה נאומים יפים, התעקשה לגחך מטפחות ושמלות גם בקיבוץ.

גולדה מאיר הייתה אישה מעוררת השראה בכך שעשתה מה שצריך, פשוט כי צריך. במסגרת זה נוקף לזכות עקשנותה חוק הביטוח הלאומי והנגזר ממנו (מענק הלידה).

בשנת 1952 הכריזה גולדה על הצעת החוק וראתה זאת ככבוד גדול. בשבע השנים הראשונות שלה בממשלה תפקדה גולדה מאיר כשרת העבודה והבינוי, ולימים טענה שאלו היו שבע השנים המאושרות בחייה.

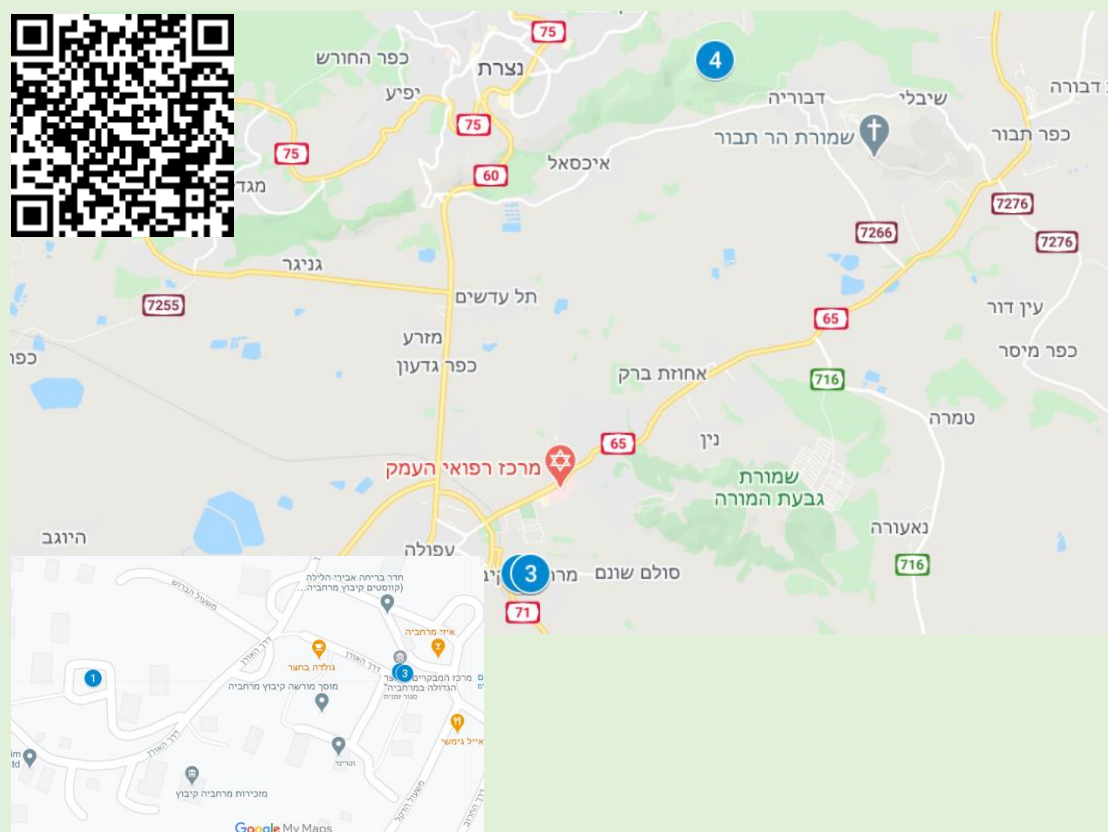
דבורה היא בראש ובראשונה נביאה. במסורת נחשבת היא אחת משבע נביאות שעמדו לישראל, היא שופטת בבית דין פתוח באזור המזוהה כיום צפונית לירושלים. אנשים עולים אליה לרגל והיא מוכרת מאוד בסביבה. היכולת שלה להניע גברים מתגלה בעוצמה עם החלטתה להראות מנהיגות גם בשדה הקרב והזירה הפוליטית.

תיאור המסלול

קיבוץ מרחביה שוכן על כביש 71, שבין עפולה לבית שאן. מיד ביציאה מעפולה משמאל – פנייה למרחביה הקיבוץ (ובו חצר הקואופרציה).

להר דבורה הנסיעה בדרך נוף יער בית קשת מכיוון נצרת עילית (דרך הגליל). מהצומת מוליכה דרך סלולה למרומי הר דבורה שאורכו כשני קילומטר. ניתן להגיע להר גם במסלול הליכה שאורכו 3.5 קילומטר.

מפת המסלול:

תיאור האתרים במסלול:

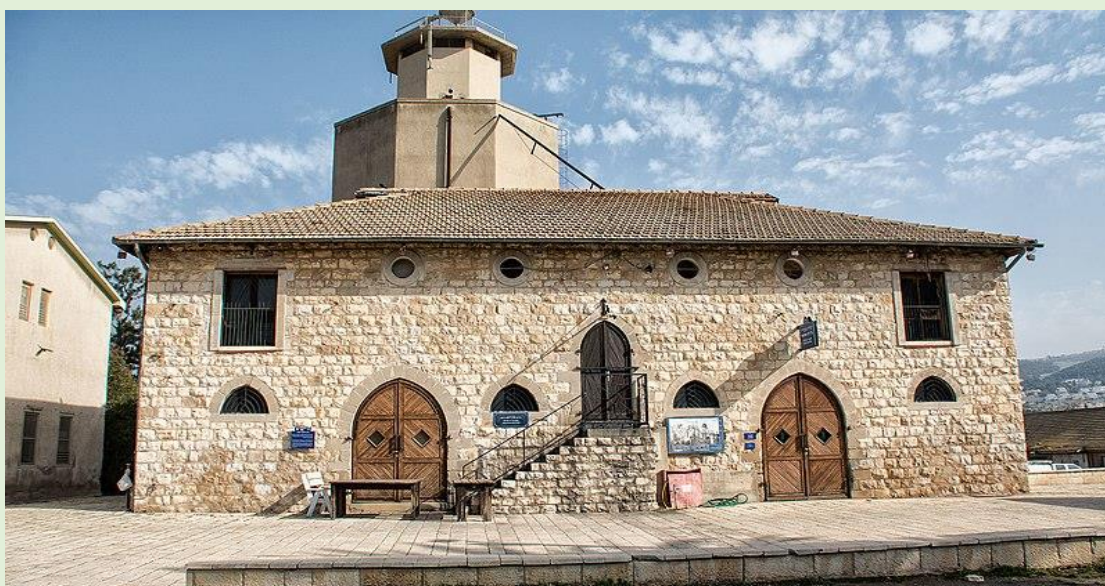
הכניסה לקיבוץ מרחביה (1)

קיבוץ בעמק יזרעאל נוסד בשנת 1929. נמצא כ-2 קמ' מזרחית לעיר עפולה, לרגלי גבעת המורה, על ידי חניכי השומר הצעיר. התיישבות יהודית במרחביה הייתה כבר משנת 1911. משנת 1918 התפרקה הקואופרציה ועד 1921 התחלפו במקום כמה קבוצות של מתיישבים. בשנת 1924 הוקם מושב העובדים מרחביה. בשנת 1929 הוקם בסמוך הקיבוץ בידי קבוצת חברי השומר הצעיר הקיבוץ ידע שנות התחלה קשות בהקמת התשתית החקלאית. בשנת 1960 הוקם בקיבוץ המפעל הראשון בישראל לצינורות פלסטיים (פלסים).

באתר ההיסטורי של הקואופרציה הוקם מוזיאון "החצר הגדולה", המציג את תולדותיה של מרחביה, מספר את סיפורם של חלק מהמתיישבים: גולדה מאיר, מאיר יערי שהיה המנהיג ההיסטורי של תנועת השומר הצעיר, בנו ונכדו, האלופים אביעזר יערי ומפקד חיל הים הישראלי לשעבר ידידיה יערי, ראש אכ"א וסגן מפקד חיל האוויר הישראלי לשעבר אלוף רן גורן, המנצח יואב תלמי, שכתב בגיל 19 את מארש צה"ל, והמוזיקאי אורי הרפז.

החצר הגדולה במרחביה (2)

חצר מרחביה המכונה: "החצר הגדולה" נבנתה מ-1912 עד 1916. החצר בנויה בצורת "ח" גדולה, סביבה נמצאים: מרכז מבקרים, מגדל מים, אסס, חדרים משוחזרים של גולדה מאיר "בית גולדה" ושל מאיר יערי "בית מאיר יערי". בקומה השנייה של מרכז המבקרים היו מגורי קצינים בריטים וחדר אוכל.

[החצר בקיבוץ מרחביה](#) צילום: זאב שטיין. מתוך אתר פיקיוויקי

מקום מגוריה של גולדה מאיר בראשית שנותיה בארץ היה במרחביה. מוריס וגולדה מאיר היו חברי קבוצת משוחררי "הגדודים העבריים".

הקואופרציה במרחביה שהתקיימה בשנים 1911-1918 על פי רעיונותיו של פרנץ אופנהיימר, היוו שינוי להתפתחות התנועה הציונית. הקואופרציה במרחביה הייתה היישוב העברי הראשון בעמק

יזרעאל, הקואופרציה החקלאית הראשונה בארץ ישראל, ערש תנועת "השומר". שם היישוב לקוח מספר תהילים: "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה". ספר תהילים, פרק י"ח, פסוק ה'.

משנת 1918 עת התפרקה הקואופרציה ועד 1921 התחלפו במקום כמה קבוצות להכשרה חקלאית. ביניהן בלטה קבוצת משוחררי "הגדודים העבריים". לקבוצה זו השתייכו גם מוריס וגולדה מאיר.

מרכז מבקרים הביקור בבית גולדה(3)

גולדה ומוריס מאירסון הגיעו ארצה בשנת 1921 וביקשו להצטרף לקבוצת רחביה. בתחילה התעוררה התנגדות לקבלם מהסיבות: הקבוצה לא הייתה בשלה עדיין לקבל משפחות לחיקם וסיבה נוספת הייתה, שהמאירסונים נראו להם כמי שלא יוכלו לעמוד בעבודה הקשה. גרמופן ידני וצרור תקליטים שהביאו הזוג עימם שכנעו את הקבוצה כי הם מתאימים...

גולדה, עמדה בכל המטלות והעבודות הקשות שהטילו עליה: סיקול אבנים, קטיפ שקדים, נטעת עצים. מוריס, לעומת זאת, לא הצליח להסתגל לא מבחינה אידיאולוגית ולא מבחינת העבודה הקשה ובעצת רופאו עזבו בני הזוג לתל אביב במרץ 1923.

הר דבורה(4)

הר דבורה נמצא בהרי נצרת שבגליל התחתון, על גבולו של עמק יזרעאל מדרום. נמצא בגובה של 437 מטרים מעל פני הים. על מורדותיו המזרחיים של ההר שוכן הכפר דבוריה, ממערב לו העיר נוף הגליל ובעמק שמצפון לו הכפר עין מאהל. ההר קיבל את שמו משום שהמקום מנציח את ניצחונה של דבורה הנביאה בעמק שלמרגלותיו, את סיסרא. בפסגת ההר העשוי אבן גיר ודולומיט נעצור לתצפית אל עמק יזרעאל ואל הר תבור.

אנדרטת היער המלכותי בהר דבורה. צילום: אבישי טייכר מתוך: אתר פיקיוויקי

מקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	הערות	זמן	ציוד מיוחד
בכניסה לקיבוץ (מרחביה 1)	גירוי המחשבה : משחק חידון נשים פורצות דרך	חידון	הוראות ביטחון ובטיחות ותאום ציפיות בסיור בו גרים אנשים.	10 דקי	מים, כובע כלי כתיבה- נספח 1
החצר הגדולה (מרחביה 2)	התמצאות בחצר ולמידה על הקואופרציה	זיהוי המבנים בחצר ויעודם : מגדל המים, הבית הגדול, בית יערי, מרכז המבקרים.	לעורר שאלות בקרב התלמידים : מהו ייעוד המבנה. מה במבנה מעיד על הצרכים/ האופי/היעוד?	30 דקי	כלי כתיבה
מרכז מבקרים הביקור בבית גולדה (3)	גולדה מסורה לערכי הקיבוץ	החדר נבחר על ידי גולדה כיוון שהיה סמוך לחדרם של ילדי הקבוצה שגולדה התנדבה לשמש להם שומרת לילה אחרי יום עבודה.	בחדר התגוררה גולדה מאיר בשנת 1925. לחזר זה היא חזרה עם בנה מנחם לאחר ההיעדרות ממרחביה.	30 דקי	
הפגה פעילה	תכונות של מנהיג/מנהיגה ראוי שאני מכיר	עומדים במעגל - מוסרים כדור אחד לשני. המוסר אומר תכונה של מנהיג המקבל אומר שם של מנהיג ואומר בעצמו תכונה אחרת. כך ממשיך הסבב.		15 דקי	כדור
סיכום חלק א של הסיור – גולדה מאיר	מנהיגותה של גולדה מאיר	עבודה בקבוצות.		25 דקי	נספח 2
נסיעה להר דבורה			בדיקת נוכחות טרם עזיבת המקום.	20 דקי	
הפסקה – ארוחת צהריים			הנחיות בטיחות. בחירת מקום מוצל. שמירה על הניקיון.	20 דקי	
הר דבורה (4)	מנהיגות נשית במקרא : מי המנהיג בפועל? ברק הגבר או דבורה האישה?	סיור ותצפית מההר. הסיפור המקראי הכולל דגש על דבורה המנהיגה לניצחון בשדה הקרב. דיון בשאלות המוצגות בו.	אפשר לשתף את המש"צים מראש בסיפור ולהכין הצגה בנושא ואז, לדון בשאלות.	60 דקי	נספח 3
סיכום	מעגל של"ח בנושא מנהיגות נשית	מידע ופעילות סיכום	רמקול והשירים בנספח	45 דקי	נספח 4

נספח 1

חידון – נשים משפיעות בישראל

1. האישה הראשונה שכינה בתפקיד ראשת ממשלה בישראל היא :
א. ציפי לבני ב. חנה סנש ג. גולדה מאיר
2. פעילה חברתית שהנהיגה את "מאבק האימהות" של המשפחות החד-הוריות בשנת 2003.
א. חנה סנש ב. ויקי כנפו ג. דפני ליף
3. הספורטאית הישראלית הראשונה שזכתה במדליה אולימפית בג'ודו :
א. ויקי כנפו ב. יעל ארד ג. ירדן גירבי
4. משוררת, סופרת לילדים ולמבוגרים, מתרגמת, כלת פרס ישראל לספרות לשנת 1970.
א. סמדר שיר ב. לאה גולדברג ג. יעל ארד
5. לוחמת ומשוררת יהודייה, במלחמת העולם השנייה שירתה בצבא הבריטי נגד גרמניה הנאצית
א. שרה אהרונסון ב. לאה גולדברג ג. חנה סנש
6. מלכה, דמות מקראית וגיבורת נס ההצלה של חג פורים.
א. אסתר בת אביחיל ב. יעל אשת חבר הקיני ג. ושתי בת בלשאצר

נספח 2

מה ניתן ללמוד על דמותה המנהיגותית של גולדה מאיר:

- מה היה החזון שלה? במה האמינה?
- מה היו הערכים שהנחו אותה?

חלוקת הכיתה ל- 4 קבוצות לפי המשימות הבאות:

קבוצה 1:

לפניכם רשימת תכונות ואפיונים בחנו מה מהרשימה ניתן לייחס לגולדה מאיר כמנהיגה:

- בעלת חזון, נותנת דוגמה אישית, לוקחת אחריות, סמכותית, מציבה אתגרים, מעוררת השראה, משדרת עוצמה. מעניקה ביטחון, מאמינה בדרך בה בחרה, סוחפת, נחושה.
- תוכלו גם לציין תכונות ואפיונים שאינם ברשימה.

קבוצה 2:

חשבו וגבשו דעה, האם ישנן תכונות, התנהגויות או מאפיינים אחרים הייחודיים לנשים מנהיגות לעומת גברים?

קבוצה 3:

- אילו תפקידים מילאה גולדה בתקופות שונות בחייה? אילו פעולות מרכזיות ביצעה במסגרת תפקידיה?
- מהם הערכים שהנחו אותה?

קבוצה 4:

- האם יש הבדל בין מנהיגה מהעבר למנהיגה כיום? במה? חשבו על דמות אישה מנהיגה וציינו את תכונותיה והערכים העולים מפעולות/תפקידים אותם היא מבצעת.

"דבורה אישה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא"

(שופטים ד, 4)

דבורה היושבת בהר אפרים, מזמינה את ברק בן אבינעם מקדש נפתלי: "לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבולון. ומשכתי אליך אל נחל קישון את ססרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו ונתתיהו בידך. ויאמר אליה ברק אם תלכי עימי והלכתי ואם לא תלכי עימי לא אלך. ותאמר הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך כי ביד אישה ימכור ה' את סיסרא ותקום דבורה ותלך עם ברק קדשה. ויזעק ברק את זבולון ואת נפתלי קדשה ויעל ברגליו עשרת אלפים איש ותעל עמו דבורה" (שופטים ד, 10-16).

שאלה לדיון:

מיהו המנהיג בפועל? ברק הגבר או דבורה – האישה?

חז"ל לא תמיד ראו מנהיגות נשית זו בעין יפה ואמר ר' ברכיה ארבעה דברים: "אוי לחי שצריך למת, אוי לגיבור שצריך לחלש, אוי לפיקח שצריך לסומא, אוי לדור שאישה מנהיגתו!"

בהסתמך על הפרטים המעטים מספר שופטים אנו למדים על אישיותה המיוחדת של דבורה: "ויעלו אליה בני ישראל למשפט" (שופטים ד, 5). למרות שדבורה יושבת בהר אפרים, מרחק לא קטן משבטי הצפון, בני ישראל עולים אליה למשפט.

דבורה כמנהיגה מטילה את תפקיד מפקד הצבא על ברק בן אבינעם, אך הוא מתנה את קבלת התפקיד בהשתתפותה הפעילה של דבורה בשדה המערכה, ולמרות שהיא אומרת לברק שזה עשוי לפגוע בתדמיתו הגברית הוא אינו מוותר: "ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך" (שופטים ד, 8). אולטימטום כזה מצד ברק בעולם הגברי של המזרח הקדום מצביע על איכותה של דבורה כמנהיגה וזאת, למרות שברק יודע שבסופו של דבר הוא עשוי להיפגע: "אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך כי ביד אישה ימכור ה' את סיסרא" (שם 9). על מנהיגותה אנו יכולים ללמוד גם על פי האופן שבו דבורה פונה לברק: היא לא מצווה עליו הנה אויב לפניך צא והילחם בו, אלא נותנת לו פקודת מבצע מפורטת, מגדירה את האויב, סיסרא שר צבא יבין, מגדירה את גזרת הפעולה, הר תבור וקובעת את סדר הכוחות – עשרת אלפים לוחמים משבטי זבולון ונפתלי.

נראה שדבורה מצוידת בכל הנתונים החשובים למניד כריזמטי. אומץ לב, גילוי מנהיגות בשעת מצוקה, בחירת האנשים המתאימים ויכולת ספרותית מרשימה.

נספח 4

בימינו, חלה התקדמות במעמד האישה ומספרן ההולך וגדל של נשים בעמדות ניהול בעשורים האחרונים מעורר עניין וגדל. עם זאת, עדיין נדיר לראות נשים בעמדות בכירות בארגונים גדולים ועדיין לא הייתה ראשת ממשלה שנייה אחרי גולדה מאיר אותה הכרנו במהלך הסיור. התיאוריות הפמיניסטיות השונות שהתפתחו בעשורים האחרונים מספקות בסיס מגוון להבנת הקשר בין מנהיגות למגדר. רוב התיאוריות חולקות כמה הנחות יסוד משותפות, הן מכירות בדומיננטיות של גברים בהסדרים החברתיים ובצורך לשינוי ביחסי הכוח הקיימים.

מה לקחתם מהסיור היום ומהלמידה על גולדה מאיר?

מה לקחתם מהסיור היום ומהלמידה על דבורה הנביאה?

משמיעים 3 שירים:

"ציירי לך שפם"

"אישה תמיד אישה"

זה לא גברת זה אדון"

מבקשים מהתלמידים לשייך אליהם את הכותרות הבאות:

1. השתתפות שווה של נשים וגברים בכל תחומי החיים והכרה ביכולות מנהיגותיות שוות.
2. לנשים התנסויות ותחומי עניין שונים מהותית מאלה של רוב הגברים בחברה.
3. הקטגוריות של גבר, אישה, גברי ונשי מקבלות ופושטות משמעויות ומעצבות את התנסויות שלנו. מגדר אינו קבוע או אוניברסלי.

מעוררים בקבוצה את הצורך במנהיגות מגוונת, בהעצמה נשית ומדברים על חיי הנוער – המקום של הנערה בכיתה: הביטחון להשמיע, הביטחון להיראות, תגובות מהסביבה. מבקשים לעורר מודעות ולאפשר לנערים ולנערות לצמוח מתוך יכולות, כישורים ורצון להיות מעורב.

מרחביה בעקבות גולדה מאיר

ביבליוגרפיה

גולדה – צמיחתה של מנהיגה. בהוצאת מכון גולדה מאיר לחקר עבודה וחברה, אוניברסיטת תל אביב, 1994.

גולדה מאיר – הרביעית בראשי הממשלה – מבחר תעודות ומבואות מפרקי חייה (1898-1978). חגי צורף. הוצאת ארכיון המדינה.

מייזליש ש. דבורה – מנהיגה בשעת מבחן. על מה: כתב עת לקידום מעמד האישה. משרד החינוך והתרבות. יוני 2002, גיליון 11.

**** התמונות לקוחות מאתר: [מרכז מבקרים החצר הגדולה במרחביה](#).**